

Székely füzetek

2003. AUGUSZTUS 22.

INGYENES

4. SZÁM

AZ AL-DUNAI SZÉKELYEK LETELEPÍTÉSÉNEK 120 ÉVES ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL MEGRENDEZENDŐ BUKOVINAI SZÉKELY TALÁLKOZÓ MŰSORA Hertelendyfalván, Sándoregyházán és Székelykeven 2003. augusztus 21-25.

- 2003.08.21-én — délután a vendégek érkezése mindhárom községbe
- 2003.08.22-én — délelőtt a vendégek érkezése mindhárom községbe, ebéd a helyben elhelyezett vendégek részére
— 18 órától *Hertelendyfalván* a Bukovinai Székely Találkozó ünnepi megnyitása és az egyesületek bemutatkozása — művelődési műsor
— műsor után vacsora az összes vendég számára és táncház a Tamási Áron Székely-Magyar Művelődési Egyesület nagytermében
- 2003.08.23-án — délelőtt lehetőség *Belgrád* megtekintésére
— 13 órától ebéd községenként a vendégeknek
— ökumenikus istentisztelet a római katolikus templomban *Sándoregyházán*
— a résztvevők átvonulása a templomból a művelődési házba
— 18 órától *Sándoregyházán* a Bukovinai Székely Találkozó ünnepi műsora, az egyesületek bemutatkozása
- 2003.08.24-én *Hertelendyfalván:*
— 9 óra 30 perckor koszorú elhelyezése a II. világháborúban elesett harcosok emlékművére
— 10 órakor ünnepi istentisztelet a református templomban, egyben a templom belső falába épített emléktábla leleplezése a telepítő Thomka Károly lelkész emlékére
— 11 óra 30 perckor a hertelendyfalvi temetőben a telepítő lelkész, Thomka Károly sírjának megkoszorúzása
— 13 órakor közös ünnepi ebéd a vendégeknek és vendégfogadóknak
Sándoregyházán:
— 10 órától szentmise a római katolikus templomban
— 11 óra 30 perckor a II. világháborúban elesett harcosok emléktáblájának megkoszorúzása
— 13 órától ebéd
Székelykeven:
— 10 óra 30 perckor szentmise a római katolikus templomban
— 12 órától a kopjafák megkoszorúzása
— 13 órától ebéd
— 18 órától *Székelykeven* a Bukovinai Székely Találkozó záró ünnepi műsora — az egyesületek bemutatkozása
— műsor után vacsora az összes vendég számára és táncház
- 2003.08.25-én — a vendégek hazautazása

Erős Lajos

SZÁZHÚSZ ÉVE ITT

MADÉFALVA

Katonai népség volnánk,
A gypűket reánk bízták,
Fegyelemhez hozzászoktunk,
Mi csak jókedvből szolgáltunk.

Nemeseket tehetősből,
Jobbágyakat közszekelyből
Kineveztek, megosztottak,
Az urak velünk elbántak.

Madéfalvának esete
Zsarnok szándékát felfedte:
„Hogyha nem ölsz parancsszóra,
Eredj, székely vágóhídra.

Bővérű vagy, eret vágunk,
Mindenképpen leigázunk.”
Nem lehetett maradásunk,
Moldvába lett bujdosásunk.

BUKOVINA

Befogadott, otthont adott,
Hazánkká mégsem válhatott.
Annyi nyelv és annyi nemzet,
Közöttük mi egy kis sziget.

Nem is vártunk mi egyebet,
Dolgunk után becsüljenek.
El is viseltek bennünket,
S tőlünk bárki elférhetett.

Beolvadni mégsem kellett,
Vallásunkat és nyelvünket,
Megőriztük, ahogy tudtuk,
Becsültük ez értékeket.

Sok idő kellett elteljen,
Anyország ránk figyeljen.
Idegenben, elszakadva
Mégse hagyjon el magunkra.

GYURGYEVO

Haza is hívott a haza:
„Gyermekeink, gyertek haza!
Ármentesített terület,
Kincstári föld lesz részetek.

Igaz, hogy még rendezni kell,
Van-e elég, s hogy osszuk el?
Jusson is és, maradjon is,
S a víz többé ne lepje el.”

Két harmaduk útra is kelt
A végekre, s az árvízbe.
Bele a nagy sártengerbe,
Annak is a közepébe.

Telepeiket az árvíz
Másodszorra is elnyelte.
Hová jöttek, és mit nyertek,
Mindegyikük észrevette.

Házaikat partra vitték
Lenn felejtve határukat.
A székelysors teljesedett:
A vándorlás — helyben — maradt.

BÁCSKA

A maradék sem maradott,
Innen hívták, onnan üzték.
„Ne maradjon egyetlen sem!”
S így a többség határozott.

Világégés másodszor is
Pusztította vidékünket.
Elmenekült telepesek
Helyét adták oda nektek.

TOLNA, BARANYA

Még meg sem melegdettetek,
Máris menekülni kellett.
S vélt hazátok irányába
Élteteket mentettétek.

És még egyszer megcsúfoltak,
Elvett házakba tuszkoltak.
Hogy azok is gyűlöljenek,
Akiknek nem véthettetek.

Imádságtok égbe kiált:
„Én Istenem, te adj hazát!
Tisztázódjék immár végre:
Ez-e a magyarok földje?”

MI LESZ VELÜNK?

Mikor szűnik meg a gazság,
A haza szót kiforgatják.
Ha a haza nekem minden,
Akkor nekem semmim sincsen!

Ha a hazám lett mostoha,
Földönfutó, árva lettem.
Földi hazám, ha nem lehet,
Jobb tán nekem, ne is legyenek.

Legendákban a holt bűnöst
A földanya nem veszi be,
Engem pedig az én hazám
Elevenen elvetett már.

Bevezető helyett...

A fenti vers a bukovinai székelyek sorozatos exodusának költői meglátása akar lenni.

A nevezetes évfordulók — ilyen az eleink áttelepülésének százhuszadik évfordulója is — alkalmat adnak ilyen visszapillantásokra.

A történetírás folyamat, mert idővel mindig újabb és újabb adat válik ismertté. Mindig készen kell legyünk arra, hogy előzőleg szilárdnak vélt álláspontunkon módosítani legyünk képesek.

A megtörtént eseményeken nincs módunk változtatni és nincs is szándékunkban. Még akkor sem, ha azokról van szó, akiknek mi egyenes leszármazottai vagyunk. Csupán múltunk

eseményeinek kiváltó okaira és az akkori szereplők tetteinek igazi indítékaira gondolunk.

Mások megismerése is teli van a tévedés lehetőségével, nem is szólva a tényről, hogy legnehezebb magunkat megismerni. Volt és lesz is. Ebben a legnehezebb dologban igyekezzünk eljutni a tárgyilagosság szintjére. Ha ezt elérjük, akkor a jelenben rejlő lehetőségeket arra tudjuk felhasználni, hogy megmaradásunk érdekében tehesünk egy lépést előre.

Fogadja a kedves olvasó az egyházi levéltárakból származó, eddig még nem publikált korabeli dokumentumok — leginkább kivonatos — közlését.

Erős Lajos
ürményházi plébános

Az első elemző visszatekintés Székelykeve történelméről

Ami a lelkesítés történetét illeti, ide írom a rendelkezésre álló adatokat, méltóztatnék azután felhasználni belőle, amit fontosabbnak tart.

A mai Székelykeve lakossága az elpusztult Gyurgyevo községből lett idetelepítve, mely utóbbi a volt Határörvidék igazgatása alatt 1869. évben alakult és legtöbb Ürményházáról, Újfaluról és Sándorfalváról való magyarokkal, nemkülönben Baracházáról, Ó-Besenyőről és Rogendorfról odaszármazott bolgárokkal lett betelepítve. E község Torontál végpontját képezte, s a Duna védőtöltései mellett feküdt.

Már 1870-ben újév napján először elöntötte a községet a víz, miért sok telepes otthagya a vesztes területet, ezeknek a helyébe magyarokon és bolgárokon kívül a kormány 1870. év folyamán Györgyházáról, Zichyfalváról és Szécsánfalváról 80 német családot is telepített oda.

Gyurgyevo területe minden évben kisebb-nagyobb mérvben szenvedett az árvizektől, főképp 1876. március 12-én elpusztult az egész község, úgyhogy csak üres helye maradt fenn.

A község harmadszor is újra kezdett épülni, a kormány pedig — hogy a védőtöltések körüli állandó munkaerőt szaporítsa — bukovinai székely-magyaroknak, vagyis csángóknak itt való letelepítése ügyében tett intézkedéseket. A csángók Erdélyből származtak Bukovinába. 1772. évben ugyanis az erdélyi kormányzat székely határőr ezredeknek felállítását határozta el. Dr. Bukow Adolf, Erdély akkori kormányzója, mint nyers katona üldözte és sanyargatta az örökös katonáskodástól irtózó (mert tényleg ilyen volt a határőri ezredek szolgálása) székelyeket, úgyhogy kegyetlenkedései elől több ezer család Moldvába menekült, innen sok viszontagság után Mária Terézia és II. József alatt 1777-1780. év körül telepedtek meg végleg Bukovinában. Számuk folyton szaporodott, úgyhogy idő folytán 7 falut alkottak: Andrásfalva, Boldogfalva, Fogadjisten, Hadikfalva, Istensegits, Józseffalva és Magyarfalva. Ezen hét község közül Magyarfalva és Boldogfalva utóbb ismét felbomlott, a többi ellenben máig fennáll és nagyon népesek, összesen 18.000-22.000 magyar lakost számlálnak. Ezen nagymérvű benépesedése okozta azonban egyúttal a községek helyenkénti elszegényedését is, mert földet kezdettől fogva keveset bírt a lakosság, utóbb a gyermekek között az is mindinkább feloszlott, úgyhogy földjeik jövedelméből nem tudtak megélni és Moldvában és Romániában voltak kénytelenek szolgálatba állani vagy napszámot vállalni, hol őket mint szorgalmas munkásokat szívesen alkalmazták. Csakhogy ily viszonyok között sokan eloláhosodtak, s egyáltalán nemzetiségük veszélyeztetett. Ez okból 1874. évben egy küldöttségük is járt Magyarországon, mely állott Druzbáczy György józseffalvi r. katolikus plébánosból (született Magyarországon, Podolini városkában, most kb. 80 éves), Várda János bíró és Mezey János esküdtből. Ezen küldöttség előadta a magyar kormánynak azon kérelmüket, hogy nemzetiségük biztosítására vagy jelölne ki nekik

Magyarországon telephelyeket, vagy segítené őket templomok és iskoláknak építésében. Ekkor kezdődtek Magyarországon a gyűjtések a csángók segélyezésére, melyekből főleg Józseffalván gyönyörű és gazdagon felszerelt templom és iskola létesült. Másrészt a kormány megbízásából Bukovinában járt Odescalki Arthur herceg Klop mérnökkel és a csángóknak a Duna mellett fekvő védőtöltései körül állandó munkát ígért.

1883. évben számos család útnak is indult Magyarországra fel és Gyurgyevon lettek letelepítve. Minthogy azonban az árvízveszélyek miatt a nép folytonos rettegésben élt, azért a kormány Gyurgyevotól körülbelül két órányi távolságban a plositz és kubini határban földeket vásárolt össze és itt jelölt ki 1887. évben házhelyeket a lakosságnak, kik e magasabb fekvésű helyen azonnal építkezni is kezdtek, s itt félórányira Kubintól keletkezett a jelenlegi Székelykeve, mely árvíznek nincsen többé kitéve. Földjeiket azonban lenn a Duna közelében megtartották, s ezek 1888-ban és 1889-ben el is lettek újra öntve.

1889-ben érkezett be egy újabb csángó kivándorló csapat Bukovinából, melyeknek egy része szintén Székelykeven telepedett meg. A többi katolikus Sándoregyházán, a reformátusok Hertelendyfalván lettek letelepítve.

Ugyancsak 1889. évben építtette be becses emlékü Bonnaz Sándor csanádi püspök Reiter temesvári építész által a székelykevei remek templomot és plébánia lakot. Mindkét épület körülbelül 22.000 forintba került. A magyar kincstár pedig a község házáat és négy tanteremmel, s ugyanannyi tanítólakással ellátott iskolaépületet emelte.

Úgy Gyurgyevo, mint utóbb Székelykeve (22 éven át) a Torontál-Bresztováczi lelkesítéshez tartozott, mint fiókegyház, ennek lelkesze, Reinlein Ádám tette is meg az első lépéseket önálló lelkesítésnek szervezésére Székelykeven. Minthogy iparkodása úgy a vármegyei hatósággal, mint a püspökség részéről is támogatásban részesült (1891. évben küldöttség is járt ez ügyben a minisztériumoknál), a magyar királyi földművelésügyi minisztérium a szervezendő lelkesítésnek segélyezésére kilátásba helyezett évi 400 forintot, 10 hold kegyadományi földet, és 12 öl tűzifát, a méltóságos megyés püspök úr pedig a szegényül javadalmazott lelkeszek alapjából 200 forintot, a község pedig legutóbb évi 300 forintot. Ez alapon ki lett hirdetve 1892. évi augusztus hó 14-én a székelykevei lelkesítésre a pályázat. 1892. november 18-án ki lett nevezve Dr. Eissinger Ferenc fehértemplomi főesperes felszentelte a templomot, s adta át a lelkesítést az újonnan kinevezettnek.

A kegyuraság kérdése eddig rendezve nincsen, a kincstár a fenti járulékokat pusztán segélyként engedélyezte, melyet a lelkesznek évről-évre folyamodvány útján kell kérelmezni; a failletményt eddig nem utalványozta ki, nem is akarja már utalványozni.

A község lakossága jelenleg kitesz 3112 lelket, melyekből 3052 katolikus, körülbelül 20 zsidó, 30 nazarénus, 10

evangélikus református. Nemzetiségre pedig van körülbelül 1552 székely-magyar vagy csángó, 600 ősmagyar, 500 bolgár és 400 német. Minthogy az összes magyar lakosság körülbelül 2152 lelket tesz ki, azért az istentisztelet magyar, egyéb funkciók kinek-kinek nyelvén történnek, bár bolgárok és németek emiatt elégtelenek, lázonganak, fenyegetőznek.

A község Temes vármegyéhez tartozik közigazgatási tekintetben, fősztolgabírósága Kubinban, járásbírósága azonban Pancsován van. Utolsó postája Kubin, hajóállomás szintén Kubin, vasúti állomás Fehértemplom.

A templom Szent István király tiszteletére lett felszentelve. Anyakönyvek 1892. december 18. óta vezetettek. 1892. évben született itt 180, meghalt 90, esketés volt 15.

Ezzel — úgy vélem — elég kimerítően referáltam, tettem ezt azért, mert úgyis már össze akartam szedni az adatokat a plébánia számára is.

Székelykevény, 1893. január 17-én

Demele Ferenc
lelkész

Korabeli dokumentumok a telepítés körülményeiről

Jakobovics August,
OFM konventuális ferences plébános
jelentése:

Nagyméltóságú Püspök Úr!

Kegyes, folyó év május hó 4-én, 1212. sz. alatt kelt leiratára a csángó magyarokat illetőleg, eddig csak annyit jelentést tehetek, hogy ők számra nézve körülbelül 2200-2400, azok közt 2/3 római katolikus és 1/3 helvét vallásúak és hogy ők Ivánován és a pancsovai-kubini töltés hosszában ideiglenes házakban laknak. A kir. tanácsos Nagy György úr a római katolikusokat Ivánován (Nagy György falu), a reformátusokat Hertelendyfalván (Pancsova és Sztárcsova közt) akarja letelepíteni.

Egyébiránt felszentelt kezeinek csókolása mellett hódoló nagy tisztelettel maradok Nagyméltóságodnak

Pancsován, 1883. május 16-án,

legalázatosabb szolgálja

Jakobovics August

A Csanádegyházmegyei püspöki hatóság 1630/1883. sz. alatti, 1883. június 20-án kelt iratának szövegéből:

A belügyminiszter 1883. június 16-án értesíti a vallás- és közoktatási minisztert, ez pedig a csanádi püspököt, hogy „Nagygyörgyfalván és Gyurgyevon elhelyezett római katolikus székelyek visszatelepülésük óta nélkülözik az egyházi, illetőleg a vallási ellátást.”

Még aznap a csanádi püspök írt Dr. Spéth Károly alesperesnek Hidegkútra, hogy tegyen helyszíni szemlét.

A választ a hidegkúti plébánia 184/1883. sz. alatt 1883. július 3-án küldte el azzal, hogy nem bír menni. Az iratot a püspökség 1730/1883 sz. alatt 1883. július 5-én iktatta.

A csanádi püspök a következő napon, 1883. július 6-án utasítja Dr. Eissinger Ferenc fehértemplomi esperest, hogy a két lelkési telepítvény lelkési ellátásáról a helyszínen győződjék meg, és mielőbb kimerítő jelentést tegyen.

A főpásztornak 1883. július 30-án Fehértemplomról feladott táviratban olvasható: „Visitatio alkalmával a helyszínen szereztem magamnak teljes információt a csángók helyzetéről. Méltóságod kívánságára, holnap személyesen megjelenhetek. Eissinger.”

Dr. Eissinger Ferenc jelentése (kivonatossal):

A csángók jelenlegi lélekszáma kb. 2300 és Gyurgyevon és Nagygyörgyfalván vannak egyaránt elhelyezve. A gyurgyevói csángó magyarok majd mind katolikusok, Nagygyörgyfalván a protestánsok többségben vannak. Gyurgyevo Bresztovác plébániához tartozik és távolsága az anyaegyháztól 3/4 óra. Nagygyörgyfalva pedig Homoliczának a filiálisa, s távolsága tőle éppen ez.

Az utak olyanok, hogy ezen esős idők alatt a kocsis, a szó legszorosabb értelmében úszik és az utazás életveszéllyel van öszszekötve. Csak a legnagyobb lovakkal voltunk képesek keresztülhatolni. A szegény csángó nép lent, nem messze a Dunától a régi töltés mellett van elhelyezve, rossz gunyhókban, sátorokban, oly mélyen fekvő telkekre, hogy a sok eső következtében az egész talaj el van ázva, úgy, hogy lehetetlen ott még kocsiról is leszállni s a nép mezülábon gázol térgyig érő vízben és sárban még a gunyhókban is. Egyes helyek, melyek ki vannak szemlélve kórháznak, raktárnak, magasabban fekszenek.

Távirat
Feladva Pancsován 1883. június 14-én:

Bresztováci plébános nem akar némelykor misét mondani Gyurgyevon, hol pedig jelenleg több mint kétezer katolikus lélek él. Felkérem Nagyméltóságodat plosici papnak megengedni, hogy vasárnaponként ott szentmisét mondhasson. Hogy ez a jövő vasárnap megtörténhessen, értesítsen engem táviratilag.

Nagy György
kormánybiztos

A válasz
Feladva 1883. június 14-én:

Gyurgyevot illetőleg a misézésre felhatalmazás megadatott a közelebbi vasárnapra. Levélben történik további intézkedés.

A régi bolgár telepesek is még itt egy-két házat bírnak, ha egy ől annak lehet nevezni. A gunyhó melletti kertek és földek el vannak öntve, s mivel a telepesek későn érkeztek, nem is lehetett ott valamit vetni. A dolog a Duna melletti töltéseken beszűntetett, tehát semmi keresetük akkor nem volt. *Körülfogtak bennünket és kértek odahatni, hogy Gyurgyevotól minél előbb megszabadulhassanak. Láttunk itt-ott nőket felhalmozott sárrakáson felállított üstben kukoricza ételt készíteni körülvéve mezítelen, vízben álló éhező gyermekektől. Panaszkodtak még arról is, hogy ha éjjel esik, megáznak, úgy hogy mindenük vízben úszik.* Mi részünkről mindent megígértünk, biztaltuk, hogy béketűréssel legyenek, a kormány mindenről gondoskodni fog, annál is inkább, mivel éppen akkor jártak ott a Vörös kereszt egyeslet főzőnöi, kiket Loos ügynök Budapestről a csángókhoz küldött. Gyurgyevon egy írrok féle egyén a jegyzői teendőket végzi, Nagygyörgyfalván pedig a szegedi kincstári jószágigazgató Nagy úr nyaralójában székel. Nagygyörgyfalvának fekvése magasabb és ott az új telepítvényeknek csak egy része van előntve. *A lelkész ellátást illetőleg célszerűnek találnám, hogy a gyurgyevói telepesek Reinlein, bresztováczi lelkész úr által ellátassanak, akinek meg is volna a jus binandi-ja (engedély a kétszeri misézéshez). Zsák úr Homoliczán súlyosan beteg (vízkórban szenved) és Mamuzich sztárcsovai lelkész által pótoltatik. Mamuzich úr tehát, bár egy kevésse tovább esik, elláthatná a nagygyörgyfalvai csángókat. Méltóságod egy rendelete folytán az illető lelkészek istentiszteletet tartanak a szabad ég alatt egy egyszerű faasztalon, mind a két telepítvényben, és ha az utak javulnak, a telepesek a plébánia templomokban is megjelenhetnek. Temetőnek mindenütt egy hely van kiszemelve, mely legmagasabban fekszik. Járványok eddig a telepesek közt nem uralkodtak, egészségi állapotjuk kielégítő. Ottlétemkor egy öreg embert találtunk halva egy gunyhóban, akit Reinlein úr el is temetett. Egyáltalában a nép vallásos, alázatos, erkölcsös, és papjai iránt nagy tisztelettel viseltetik, de jelenleg elhagyatottak, koldulni kénytelenek Bresztovácson, Homoliczán, Sztárcsován, sőt még Pancsován is. Egy része elköltözött Zsombolyára, Gyorokra, de a többinek is alig lesz otthon maradása, mert a víz télen-nyáron, mint Hannibál fenyegeti őket.*

E jelentés végén bátor vagyok megjegyezni, hogy a mondottak mind valóságban alapulnak s a helyzetet nem a legsötétebb színekkel festetem.

Fehértemplom, 1883. július 10-én

Dr. Eissinger Ferenc

A fenti iratot a csanádegyházmegyei hivatal 1825/1883. sz. alatt 1883. július 11-én iktatta.

A fenti jelentést a püspök úr a vallás- és közoktatási miniszterhez másolatban megküldte és kérte, hogy a bresztováczi és homoliczi plébánosoknak — azért, mert a telepítéseket ellátják — a javadalom pótlékot, s a leendő önálló lelkészek részére javadalmozást rendszeresítsen.

Ezt az iratot a csanádegyházmegyei hivatal 1826/1883. sz. alatt 1883. július 11-én iktatta.

Dr. Eissinger Ferenc jelentése (kivonatosan):

Grohmann kormánybiztos úr mindkét telepítvényben Gyurgyevon és Nagygyörgyfalván a csángók számára deszkából imaházat emeltetett, melyben meleg időjárás következtében nagy a forróság a csángó magyarok közt sok beteg van, lázban szenvednek. Számukra kórház állíttatott fel. A kép nagyon szomorú. Zsák, homoliczi lelkész úr vízkórban szenved, és már négyszer lecsapoltattott. Valahogy még fent van, Mamuzich úr gondosan kiségit.

A fenti irás a fehértemplomi plébánia iktatóban 180/1883. sz. alatt, a csanádegyházmegyei hivatalban pedig 1976/1883. sz. alatt 1883. július 28-án keltezve szerepel.

Folyamodvány

Tisza Kálmán miniszterelnökhöz, belügyminiszterhez:

Amit eddig a püspökség tett, önzetlenül tette, javadalmozni nincs alapja, kéri a javadalmozást vállalja a kincstár.

Az iratot a csanádegyházmegyei hivatal 2267/1883. sz. alatt 1883. szeptember 12-én iktatta.

Zsák Godfried, homoliczi plébános jelentései:

1883. szeptember 29-én:

Több család visszatért Bukovinába, akik viszont maradtak, bizonyára a télen át itt fognak maradni, fát vághatnak házaikhoz, s a szükségeset a közös raktárból megkaphatják, ha rászorulnak.

A csanádegyházmegyei hivatal a fenti jelentést 2548/1883. sz. alatt iktatta.

1883. október 28-án:

Ami a csángó magyarokat illeti: ezek mindennel el vannak látva, házaikat szorgalmasan építik, s remény van arra, hogy a hó végén majdnem minden hajlék elkészül. Egészségi állapotuk közepes, sok az öreg, a munkaképtelen és gyöngé közöttük. Olyan színük van, mintha mindegyikük börtönben élne, mind lázat kaptak, de ez múltfélben van. Isten legyen segítségükre, hogy a tél alatt ne hogy valami járvány mutatkozzék...

A csanádegyházmegyei hivatal az iratot 2683/1883. sz. alatt 1883. október 30-án iktatta, a helybeli iktató száma 122/1883.

1883. november 27-én:

Itt kórház létesült, jelenleg hét beteg fekszik benne, de befogadóképessége huszonöt személy-beteg. Saját orvosuk van. Ezeknek igazán minden megvan.

A csanádegyházmegyei hivatal ezen iratot 3121/1883. sz. alatt 1883. november 30-án iktatta.

Dr. Eissinger Ferenc jelentése a katolikus hívek számáról:

Telep	Régi telepes	Bukovinai székely	Összesen
Hertelendyfalva	4	94	98
Nagygyörgyfalva	993	816	1809
Gyurgyevo	699	1901	2600
Összesen	1696	2811	4507

A jelentést Fehértemplomban 24/1884 sz. alatt 1884. január 26-án, a csanádegyházmegyei hivatal pedig 265/1884. sz. alatt 1884. január 27-én iktatta.

Jankó Ágoston tb. szolgabíró jelentése a katolikusok számáról:

Telep	Férfiak	Nők	Összesen
Hertelendyfalva	4	8	12
Nagygyörgyfalva	846	853	1699
Gyurgyevo	1072	1084	2156
Összesen	1922	1945	3867

Zsák Godfried jelentése (kivonatosan):

Mivel a telepeseket ugyanarra a helyre tették, amely az 1876-os évben az árvíz által megsemmisítve lett, lakhelyük csak addig biztos és állandó, ameddig az új töltés fennmaradási garanciát adhat. A telepítési hatóságok által tett ígéretük szerint a telepítvényt állandónak tekinthető.

Vannak-e a telepéseknek állandó lakásaik?

Vannak, a telepések kaptak szükséges fát és egyéb építőanyagot, a kis házaikat építették egymást segítve. A házaik részint egészen fából, részint verett falakból állnak, csak egy csekély része van még készülöben, különben meglehetősek.

Miből élnek a telepések, milyen keresetforrásuk van?

A napszából, és élelmeztetnek szükségükben a közös, számukra felállított élelmezési raktárból. Életmódjuk nagyon egyszerű: csak legyen kukoricaliszt, szalonna és hozzá pálinka. Kenyérrel, hússal nem éppen gondolnak.

Keresetforrásukat csak a napszám képezhet, mert ács munkán kívül más mesterséget általánosan nem értenek, a földművelésben még járatlanok, azt csak idővel tudják megtanulni.

Mai napig kapott minden rendes csángó telepes három lánccal földet örökös birtokába, de az ősszel nem bírták bevetni, mivel annyi egér volt a réti földeken, hogy kár volt a vetőmagot kidobni. Most szándékoznak tavaszt, vagy kukoricával bevetni. Azon hírre azonban, hogy most 2-2 holdat kapnak.

Általában milyen a csángó alapítványok helyzete?

A Nagygyörgyfalvi csángó telepesek anyagi helyzete és viszonya nagyon rossz és szomorú, mert azok mindnyájan Hadikfalváról származnak, és éppen csak azok jöttek többnyire, kiknek honn semmijük se volt. Nem hiszem, hogy a jelenleg 195 család közt 30 létezik, ki Bukovinából valamit hozott volna.

Van közöttük sok munkaképtelen, vak, béna, sánta, szóval sok öreg koldus és vénasszony, tehát szegénység, nyomor és ismét szegénység minden oldalt.

Október végével meglehetősen jó lovakat kaptak, ekékkel és szerszámokkal együtt, vetőmagot is adtak nekik, szükség esetén pénzt is kaptak.

Lehet-e remélni, hogy képesek lesznek a lelkesedés és az iskola fenntartásához hozzájárulni?

Egyelőre nem, mert nem bírnak szubvenció (pénzbeli támogatás — a szerk.) nélkül megélni, mert kevés a napszám, és az atyafiak gyenge munkások.

Van-e talán már iskola?

Igen, folyó hó elsejével életbe lépett a rendes állami elemi iskola, rendes tanítóval, nemsokára második iskolát kezdenek építeni, mondják, hogy két hónap alatt kész lesz. A tanítónőről az állam fog gondoskodni.

Az isteni tisztelet az iskolaépületben tartatik, és pedig nagy ünnepeken, mint az anyaegyházközösségben, azon kívül minden havi 4. vasárnapon és más adott alkalommal.

Gyönyörű kórházunk van számukra Homoliczán, rendes orvossal, temetési szükségletekről is gondoskodik a kormánybiztos, és halottaik a homoliczi sírkertben nyugodnak.

Homoliczán, 1885. január 23-án

Zsák Godfried
lelkész

A csanádegyházmegyei hivatal az iratot 14/1885. sz. alatt iktatta.

A Torontál-Bresztováci
római katolikus plébániahivataltól:

Főtisztelendő Egyházmegyei Hatóság!

A Ft. Egyházmegyei Hatóság folyó évi január 15-ről 3524. sz. alatt szóló kegyes meghagyásában a Gyurgyevon letelepített csángó székelyek ügyébeni kérdésekre a következőkben van szerencsém felelhetni.

Hogy ezen telepítvényt állandó lesz-e, azt csakis a telepítési hely fogja meghatározni, mert a mostani oly mélyen fekszik, és különösen a nyári esők okozta mocsarak kigőzölgése folytán oly egészségtelen, hogy a helyi kormánybiztosi orvosok véleménye szerint is a népet okvetlen más, magasabb és így egészségesebb helyre kellene telepíteni. Ezt illetőleg főleg méltóságos Gromon kormánybiztos úr tett is többrendbeli ígéreteket, melyeket utódja nagyságos Bornemissza első megjelenése alkalmával

ismételt, úgy, hogy szerinte már a jövő nyár más, magasabb helyen találja a népet és e hely volna Bresztovácson túl a plosiczi határban levő magaslat, mely földeket ha az egyesek nem adnák illendő árért, kisajátítás útján fogja a kormány a szükséges földterületet megszerezni és az annál is inkább szükséges, mert a csángók azt mondják: félnek, hogy hasonló sorsra jutnak, mint Gyurgyevó 1876-ban. *Alig vannak 500 lépésnyire a Dunától, a mostani töltésben nem akar bízni senki.* A jelenlegi telephelyen van ugyan lakásuk, de nem állandó, gunyhónak sem igen nevezhető; építették önmaguk. Kaptak tudni illik a kormánytól karvastagságú nyárfákat a Duna szíveiről. E fákból csinálták gunyhóik oldalát és némiképp tetőzetét is, melyet befödtek zsuppal és kákaival, az oldalait betapasztották sárral 3-4 ujjnyi vastagságban és így a gunyhók sem a nyári esőknek, sem a téli hidegnek kellőleg ellentállni nem képes. Ehhez fűtési anyag sincsen a kellő mennyiségben. Ennek igazságát legjobban mutatja az, hogy Gyurgyevon van jelenleg négyszáz beteg, a lélekszám meghaladja valamivel a háromezretet.

Eppen ilyen szegényes élelmük is; a tavalyi évben a kormány főzetett részükre és kaptak más élelmiszereket előlegképpen, a munkaképtelenek ingyen, és ezek a kórházi betegek részére a kormány most is adat ingyen segélyt. A munkaképesek azonban e kegyben már nem részesülnek, mert részben ki van osztva köztük a nekik ígért földöl 2-3 és 5 holdanként, nem pedig mint ígérve volt 8 és 10 hold, és miután ennek a munkálására sincsen erejük, t.i. igavonó marha, eke, mag stb. Nagy része egyenlőre kénytelen napszámmal kenyerét megkeresni, azonban az itteni nyelveket nem értik, a mezei munkában sem olyan gyakorlottak, mint a környékbeli munkások, és így kevesebb munkát és természetesen kevesebb bért is kapnak. Késő ősszel, november havában lett közöttük kiosztva 60 darab ló, ezek eltartására azonban semmi abrakféle és így a szegény emberek baja még súlyosbodott.

Ennek következtében a csángók jelenlegi helyzete igen szomorú, úgy hogy sokan tavaly szerzett tehenüket, többben még ruhaneműket is kénytelen eladni, hogy megélhessenek.

E szomorú helyzetük következtében alig reményelhető, hogy öt-hat év előtt csak némiképp is képesek legyenek a lelkeség és iskola fenntartásához hozzájárulni.

Iskola ideiglenes minőségben van három hó óta, a kormány a Vöröskereszt által felállított, koryhának használt deszkabódét átváltoztatva iskolának adta át. Ebben tanít egy irni-olvasni tudó paraszt, és jövőre sem lehet egy jobb, okleveles tanító folyamodását az állomásra várni, ha a kormány jobb fizetést nem rendel, mert a mostani csak tíz holdból áll.

Ilyen a helyzete ezen oly nagy ígéretekkel idetelepített csángóknak jelen időben és hogy a jelentés a valóságnak megfelel, mutatja azon szomorú körülmény, hogy *mindennap szaporodik azok száma, kik gyermekeiket küldik adományok gyűjtésére koldulni.*

Ezen jelentésemel lelkiismeretesen, leginkább öntapasztalatom nyomán állítottam össze, tehát a jelen helyzetnek megfelel.

Kelt Torontál-Bresztovác, 1885. január 25-én.

Reinlein Ádám
telkész

A csanádegyházmegyei hivatal az iratot 20/1885. sz. alatt iktatta.

Zsák Godfried, homoloczi plébános jelentése:

A Nagygyörgyfalvi csángók szerencsésen kiteleltek, és az egészségi állapotjuk nagyon kedvező. Most a réti csatornázáson munkálkodnak, a nyári vetésre ígért földet kikapták.

Homoloczi iktató szám: 32/1885. Ezt az iratot a csanádegyházmegyei hivatal 860/1885. sz. alatt 1885. március 21-én iktatta.

Trefort vallás és közoktatási miniszter Németh József segédpüspöknek:

A pénzügyi miniszter 81857/1884. sz. átirata szerint a bukovinai magyar ajkú lakosoknak nem színe-java, hanem ellenkezőleg, azoknak anyagi és erkölcsi tekintetben legalantasabb része kereste fel a magyar hazát...

A csanádegyházmegyei hivatal iktató száma 1526/1885.

Bornemissza Ádám, al-dunai telepítési kormánybiztos jelentései:

1886. április 29-én:

A lelkészek a telepeken csak egyszer tartanak istentiszteletet. Ennek következtében a lakosságnak vallása és így erkölcsi érzülete is mindinkább csökken, és máris szomorúan lehet tapasztalni, hogy a kezdetben majdnem a bigottságig vallásos székelyek most már akkor sem járnak istentiszteletre, ha a lelkész helyben tart misét. Azonkívül, Gyurgyevon a telepesek sűrűn lépnek be a nazarénus vallásfelekezet közé, s most már csángók is akadnak, akik belépni készülnek.

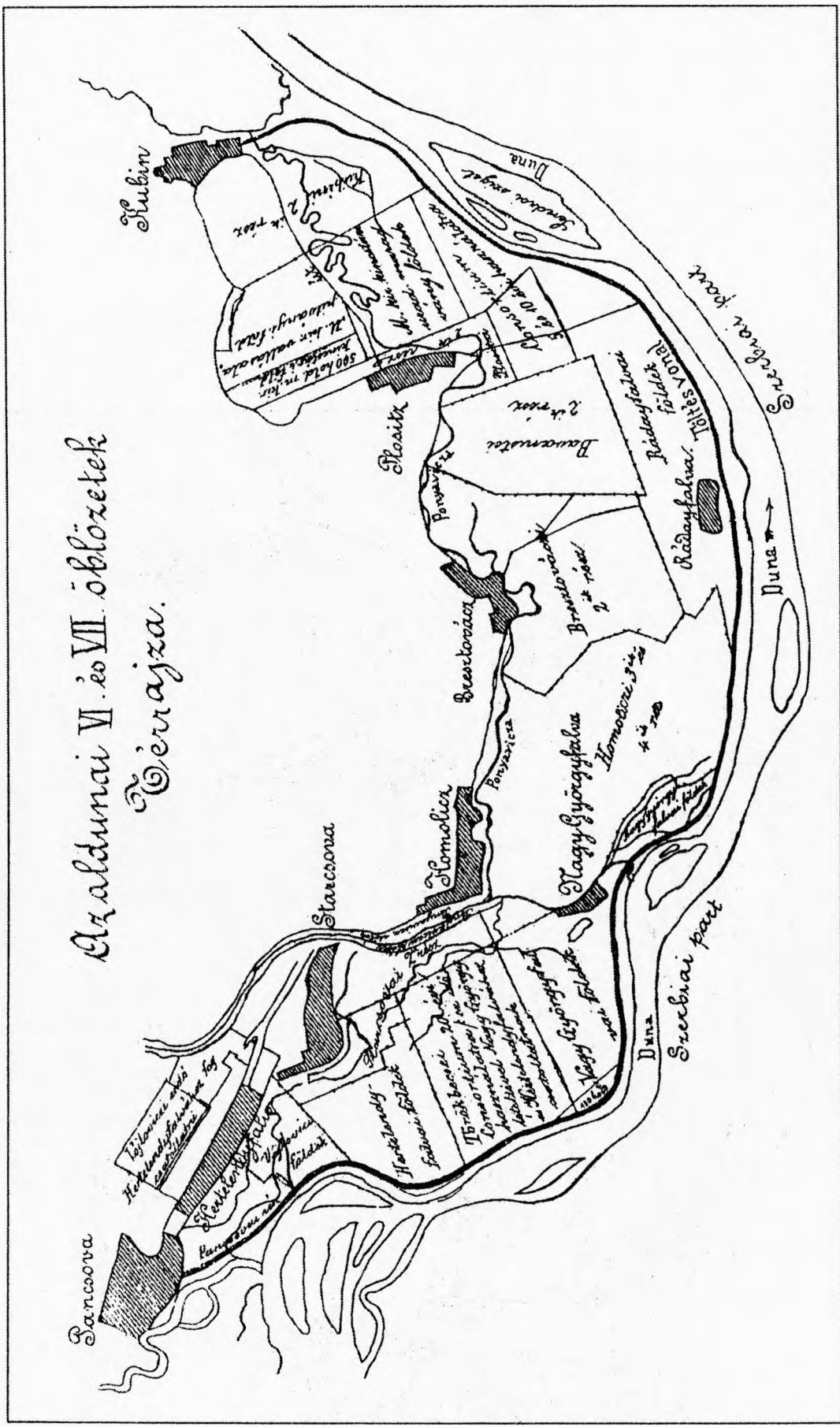
Szükséges, hogy e telepeken templomok építtessenek, és kitűnő lelkészek küldessenek ide.

Pancsovai iktató szám: 628/1886.

1886. május 30-án:

A nemzetiségi eszmék és áradatok századában majdnem megfoghatatlannak tűnik fel, miképp tarthatta meg több mint 10000 magyar másfél évszázadon keresztül vallását és nemzetiségét oly idegen országban, elszigetelten, szétszórva és beekelve, óriási túlsúlyban levő más vallású és nemzetiségű nemzetek között. Hogy ezt megőrizték rendkívül kifejtett vallási érzületüknek köszönhető, visszatelepülésük óta közöttük büntető törvénybe ütköző cselekmény alig fordult elő. Hirdesse az emelendő hajlék magasan, hogy amely nemzet vallásos, a legkedvezőtlenebb viszonyok között is megmenti életét.

Pancsovai iktató szám: 809/1886, a csanádegyházmegyei hivatal iktatója: 1312/1886.

Az al-dunai V. és VI. öblözetek
 Térképe.

Az al-dunai telepítés helyszíne, Nagy György telepítési biztos emlékiratában

Szerződés

Öméltóságának megyés püspökünk 3479. sz. alatt f. hó 3-án kelt felhatalmazása folytán nagyságos és főtisztelendő dr. Eissinger Ferenc főesperes úr között egyrészről, másrészről az alulírott hitközségi képviselők között, mellyel a leendő plébánosuk eltartásához a következőkkel hozzájárulni kötelezik magukat.

1. A hitközség kötelezi magát, hogy lelkészének évi 300 forintot készpénzben fizet éspedig havi részletekben.
2. Kötelezi magát a hitközség évenként plébánosuknak tizenkét fuvar, azonkívül a tűzifa szállítására a szükséges fuvart adni.
3. A mindenkor felszentelt temető, mely jelenleg két hold terjedelmű, szénája a plébánosé.
4. A plébánosnak jár temetésért palástban akár nagy, akár kis halott után négy forint 20 krajcár o. é. Nagy halott után palást nélkül két forint 10 krajcár, kis halott után karingben (palást nélkül) egy forint 05 krajcár. Esketésért karingben jár két forint 10 krajcár, az avatás után jár 20 krajcár.
5. A kántornak jár a kis vagy nagy halottnak temetéséért palástban egy forint, palást nélkül nagy halott után 50 krajcár, kis halott után 25 krajcár.
6. A sekrestyésnek jár avatás után 5 krajcár, esketés után 50 krajcár, harangozásért 10 krajcár éspedig minden harangozás után.
7. A templomnak jár minden harangozásért 25 krajcár. A kíséző harangozás ingyen történik. Akik pedig nem fizettek hitközségi adót, a kikíséző harangozást fizetni tartoznak.

Jelen szerződés felolvastatván s helyben hagyatván s ma Székelykevéen 1892. évi november 10-én mind a két részről aláíratott.

Dr. Eissinger Ferenc

főesperes, plébános

Ackermann Endre

kerületi titkár, mint jegyző

Eisele Ferenc

torontál-bresztováczi plébános helynök

és Székelykevéének jelenlegi lelkésze

Kollár Ágoston

elnök

Jung József

Hoffmann Mihály

Gáspár István

Barabás Márk

Uzon Bona

Mircsov Mátyás

Vaszilcsin Miklós

Mircsov János

egyháztanácsi tagok

Mezei Péter

h. bíró

Mircsov János

esküdt

Nagyméltóságú és Főtisztelendő Püspök Úr! Legkegyelmesebb Jótevőnk, Urunk és Atyánk!

Az édes magyar hazába visszazarándokolt bukovinai magyarok a régi telepésekkel együtt Nagyméltóságod iránt, a visszatelepítettésöktől fogva a mai napig, mint leggondosabb atyjuk iránt táplált legbensőbb hálójukat, tántoríthatatlan kegyeletük és tiszteletüket óhajtván kifejezni, községük nevét Nagyméltóságod legkegyelmesebb engedélyéből „Sándoregyháza”-nak elneveztetni határozta, mely határozatunkat a jelenlegi magas kormány a legnagyobb örömünkre helyben is hagyta.

Most már mint „Sándoregyháziak” a legalázatosabban bátorok odunk Nagyméltóságodnak hódolatteljesen előmutatni itt a nemes címet, mely mint legszilárdabb paizs alatt keresztény és polgári irányokban gyarapodva élni akarunk és ezen nemes címet egyszersmind a Ft. Sándor püspök pártfogása alatt építendő templomunk címeréül is bírnunk legforróbb óhajunk.

Midőn a telepések hálóját Nagyméltóságodnak kifejeznék, hogy községüket sz. pártfogója után elneveztetni megengedett, őtet magunkkal együtt magas kegyelmeibe továbbra is ajánlva, gondoskodása mellett püspöki áldásáért a telepés községekre, azok lakosaira és kéri — hogy azt adja — legalázatosabban esedeznek leghálásabb fiaik:

a község nevében

Marianchiche Imre
községi jegyző

Bíró György
községi bíró

Zsák Godfried
lelkész

A sándoregyházi bolgár hívők kérvényére adott esperesi válasz

Nagyméltóságú Püspök Úr!
Kegyelmes Uram!

Az egyházmegyei hatóság 1902. október 13-án 3815. sz. meghagyását vettem, mellyel kapcsolatban a sándoregyházi bolgár hívők által felterjesztett kérvény küldetett, hogy arra véleményes jelentésemet megszerkeszsem.

A kérdéses kérvényben kívánják a bolgár hívők, miszerint plébánosuk templomban az istentiszteleten horvát vagy bolgár nyelven 1) a Miatyánkot elimádkozza, 2) az evangéliumot felolvassa, 3) olyan nyelvű szentbeszédeket is mondana.

Nevezett bolgárok, hívők ott az aulában Temesvárott járva, valaki megmondotta nékik, miszerint a kérdéses beadvány véleményes jelentés felterjesztése végett hozzám lett kiküldve.

Szándékosan késtem a jelentés megszerkesztésével, mert előbb magam akartam az ügyről impressziókat szerezni. Halogattam a dolgot, mert részben azt vártam, hogy a kérvényezők maguktól letesznek a kívánságukról, meg hogy mivel kívánságuknak rögtön nem tétetik elég, abbahagyják az egész dolgot. Mivel a nevezett hívők tudták, hogy hozzám küldettek légyen az iratok, azaz hogy azok kiküldése várható, az ősz óta minden 10 napon nálam jártak, hogy ügyük elintézésére felül tájékozást nyerjenek, és hogy annak elintézését sürgezzék. Jó szóval és kitérő válaszokkal ellátva és megnyugtatta hazatértek. Ilyenkor azt láttam, miszerint nagy tisztelettel közelítenek hozzám, tisztelettudó beszéddel sürgetik beadványuk elintézését, fenyegetések és olyastélek még nyomát sem bírtam felfedezni. Egy alkalommal előadtam nékik, miszerint azon esetben, ha az egyházmegyei hatóság el is rendelné az evangélium felolvasát, arról okvetlenül tegyenek le, hogy a felolvasandó evangélium nyelvén prédikációk is tartassanak meg, mert ez teljes lehetetlenség, mivel olyan pap nincsen, aki a faluban található valamennyi nyelven tudna prédikálni, az evangéliumot még lehet a könyvből felolvasni. Hanem azzal ne is számítsanak, hogy egy ember képes legyen 3 nyelven prédikálni. Erre azt mondták, hogy ők megelégszenek a felolvasott evangéliummal is, mert az képezi a kívánságukat.

Kérdezősködtem, hogy a múltban milyen gondozásban részesültek a bolgár hívek. Abból megtudtam, hogy eleinte az volt a gyakorlat, hogy az illető plébános az evangéliumot felolvasta magyarul és bolgárul és németül, és vasárnaponként felváltva énekeltek az egyes nép nyelvén, mert a nyújtott párbér fejében a plébános időnként Homolieról Sándoregyházára. Később ezen párbért megtagadták a plébánostól, és akkor a kántor olvasta fel a meglevő nyelveken az evangéliumot és felváltva énekeltek.

Most mióta a plébánia megnyílt, egyik vasárnap énekelnek magyarul, másikon németül, harmadikon bolgárul; az evangélium és prédikáció magyar. A bolgárok azt kívánják beadványukban, miszerint az ünnepnapokon a magyar evangélium mellett bolgárul is olvassék az fel. Temetések alkalmával a megfelelő imák „Miatyánk” stb. a gyászolók anyanyelvén történik ma is.

Tekintve azt, hogy a templom nem lehet semmiféle kényszer eljárásnak a helye, tehát az erőszakos esetleges magyarosításnak sem, mert a nép a megszokott nyelvén szeret Istenéhez fohászolni, és ebben nem létezik hivatalos nyelv;

tekintve a Szlavóniában végbemenő apostasiakat, melyek hasonló körülmények közt élesedtek ki az apostasiág, amiről tudomással bírnak a sándoregyházi bolgár híveink;

tekintve azt, hogy a bolgárok ott Sándoregyházán takarékosággal, szorgalommal és jómóddal versenyeznek, sőt maguk mögött is hagyják a csángókat;

tekintve, hogyha az iskola évtizedek múlva dolgát végezte, a bolgár nyelv ügyis a lomtárba kerül;

tekintve, hogy az evangélium felolvasással megelégszenek;

tekintve a másutt is feltalálható általános usust, melynélfogva a más nyelvű hívek kedvéért az evangélium az ő nyelvükön felolvastatik, habár olyan nyelven prédikáció nem tartatik;

tekintve, hogyha a bolgár hívek ezen méltányos kívánsága nem teljesítettik, ezen soknyelvű vidéken anyaszentegyházukkal szemben elkeserednek, és esetleges csábításoknak is engedhetnek;

tekintve, hogy evangélium felolvasása a pastoráció minimuma gyanánt sorozható a bolgár nyelvű hívőkkel szemben;

tekintve, hogy a bolgár hívők ezen óhajást újra és újra nyilvánítják, és annak teljesítését kitarással szorgalmazzák;

mindezeknél fogva azt tartom, hogy a sándoregyházi plébános ünnep és vasárnaponként a bolgár hívek kívánságára felolvashatja az evangéliumot az ő nyelvükön is.

Felszentelt jobbát csókolva maradtam
Nagyméltóságú Püspök Úrnak

Sztarcsova, 1903. február 3-án
Torontál; per Pancsova

in Christo filius
Zablár József
esperes plébános

A HERTELENDYFALVI TŰZHARCOSOK NÉVJEGYZÉKE

Sor- szám	A tűzharcos neve	Ház- szám	Szül. éve	Melyik ezrednél szolgált? (fegyvernem)	Rangja	Melyik fronton? <i>Milyen fogságban?</i>	Kitüntetései <i>Rokkant-e?</i>
1	Farkas András	301	1870	29. k.gy.e.		albán	
2	Kovács Mihály	419	1872	2. k.gy.e.		albán	
3	Kiss Sámuel	394	1872	29. k.gy.e.		orosz	vas kereszt
4	Kovács József	301/a	1874	7. h.gy.e.		orosz, román, olasz	
5	Papp Mihály	378/a	1874	csendőrségnél			
6	Varga Antal	384	1876	7. h.gy.e.	őrvezető	szerb, román	
7	Györfi Mihály	312	1876				
8	Kerekes Imre	240	1876	7. h.gy.e. tábori csendőr	szakasz- vezető	Montenegro	
9	Kerekes Márton	298	1876	7. h.gy.e.			
10	Kovács László	347	1876	7. h.gy.e.		szerb	
11	Kovács Péter	245	1876	4. k.h.e. 11. tűzér		orosz, olasz, román	K.cs.k.
12	Székely Antal	242	1876	3. h.h.e. 19. h.gy.e.	törzs- őrmester	orosz, olasz	kis ezüst, bronz, K.cs.k.
13	Faluközi Ambrus	371	1876	szanitész		orosz	K.cs.k.
14	Biszak Sámuel	406	1877	29. k.gy.e.		orosz, olasz	K.cs.k.
15	Önböli János	354	1877	4. k.h.e. gépfegyver		orosz	K.cs.k.
16	Varga József	236	1877	4. k.h.e.			
17	Zsók Domokos	366/a	1877	3. h.h.e. kürtös	tizedes	román, orosz, olasz	K.cs.k.
18	Biszak László	395	1878	7. h.gy.e.		olasz, román	bronz
19	Varga János	334	1878	vasutas osztág		orosz, olasz	
20	Lőcsei Lajos		1880	29. k.gy.e. hidász	tizedes	szerb, albán, olasz	kis ezüst
21	Biszak János	325	1881	29. k.gy.e.		orosz, olasz front olasz fogság	bronz, K.cs.k.
22	Györfi Adám	304	1881	29. k.gy.e.		orosz, olasz	bronz
23	Balog Lajos	308	1882	134. tűzér e.		orosz, olasz	K.cs.k.
24	Györfi Barabás	362	1882	4. k.h.e.	tizedes	orosz, román	
25	Varga Márton	297	1883	7. h.gy.e.		orosz front orosz fogság	rokkant 75 %
26	Balog Mihály	341	1883	29. k.gy.e.	tizedes	orosz, olasz	kis ezüst, K.cs.k.
27	Varga Adám	323	1883	29. k.gy.e.		Komárom	
28	Biszak József	383	1884	20. tűzér e.		orosz, olasz	bronz, K.cs.k.
29	Kerekes András	375	1884	7. hadtest trén		orosz, olasz	K.cs.k.
30	Kovács Adám	388	1884	7. h.gy.e. 301. h.gy.e. árkász		olasz	
31	Bíró Ferenc	253	1885	7. h.gy.e.		orosz	
32	Varga Mihály	308/a	1885	7. h.gy.e.		orosz front orosz fogság	
33	Györfi János	250	1885	trén		orosz, olasz	K.cs.k.
34	Német György	332	1885	29. k.gy.e.		orosz, olasz	nagy ezüst, K.cs.k.
35	Fehér János	356	1885	7. h.gy.e.		orosz front orosz fogság	
36	Szarvas Márton	235	1885	29. k.gy.e.		felmentve, vasutas	
37	Juhász Gergely	424	1886	22. vadász e.	tizedes	orosz	kis ezüst rokkant 40 %
38	Székely András	371	1886	4. k.h.e.	tizedes	orosz front orosz fogság	
39	Smit András	259	1886	9. osztrák gy.e.		orosz	bronz, K.cs.k.
40	Varga László	241	1886	21. hegyi tűzér		nem volt	
41	Eröss Imre	401	1887	4. k.h.e.	őrvezető	orosz, olasz	K.cs.k.

Sor- szám	A tűzharcos neve	Ház- szám	Szül. éve	Melyik ezrednél szolgált? (fegyvernem)	Rangja	Melyik fronton? <i>Milyen fogságban?</i>	Kitüntetései <i>Rokkant-e?</i>
42	Kerekes József	395	1887	3. h.h.e. gépfegyver		orosz, román, olasz	kis ezüst, K.cs.k.
43	Kovács Lajos	399	1887	29. k.gy.e.	tizedes	olasz	kis ezüst, K.cs.k.
44	Német Mihály	389	1887	7. h.gy.e. telefonista	tizedes	szerb, orosz front <i>orosz fogság</i>	kis ezüst
45	Teleki Lajos	394	1887	86. k.gy.e.		szerb	
46	Varga András	252	1887	7. h.gy.e.		orosz front <i>orosz fogság</i>	
47	Zsók Mátyás	243	1887	29. k.gy.e.		orosz, román, olasz	
48	Bíró Márton	292	1888	7. h.gy.e.		orosz, olasz front <i>orosz fogság</i>	
49	Györfi András	361	1888	29. k.gy.e.		olasz, orosz	K.cs.k.
50	Katona Orbán	359	1888	29. k.gy.e.		olasz	bronz, K.cs.k.
51	Király Márton	336	1888	4. k.h.e.		orosz	
52	Kovács Imre	347	1888	vártüzér		szerb	K.cs.k.
53	Szatmári István	405	1888	15. v.e. vártüzér	örvezető	olasz front <i>olasz fogság</i>	
54	Tomka Miklós	200	1888	29. k.gy.e.	tizedes	orosz	kis ezüst rokkant
55	Balog Sámuel	350	1889	4. k.h.e.		szerb	K.cs.k.
56	Kelemen Lajos	338	1889	19. tüzér e.	tizedes	olasz, orosz	K.cs.k.
57	Kerekes Ádám	313	1889	7. h.gy.e.	örvezető	orosz, román, olasz	bronz, K.cs.k.
58	Kerekes Mihály	383	1889	3. h.h.e.		orosz, román, francia, olasz	K.cs.k.
59	Király András	382	1889				
60	Lócsei János	395	1889	29. k.gy.e. gépfegyver		olasz	kis ezüst, K.cs.k.
61	Varga György	244	1889	4. k.h.e.		orosz, olasz	kis ezüst, K.cs.k.
62	Bálint Samu	394	1890	29. k.gy.e.	tizedes	orosz, olasz	nagy ezüst, K.cs.k.
63	Farkas Pál	301	1890	4. k.h.e.		orosz, olasz, francia	bronz, K.cs.k.
64	Varga József	264	1890	29. k.gy.e.	szakasz- vezető	orosz, olasz	kis ezüst, K.cs.k. <i>rokkant 75 %</i>
65	Varga Mátyás	389	1890	4. k.h.e. gépfegyver		orosz, román front <i>román fogság</i>	
66	Biszak Samu	6	1891				
67	Györfi Lajos	383	1891	29. k.gy.e. hidász		orosz, olasz	bronz, K.cs.k.
68	Nagy Ádám	316	1891	2. k.gy.e.	örvezető	orosz, olasz front <i>olasz fogság</i>	K.cs.k.
69	Varga Márton	304	1891				
70	Fehér József	201	1892	7. h.gy.e. gépfegyver		szerb, albán, olasz	nagy ezüst, K.cs.k. <i>rokkant 75 %</i>
71	Kovács István	319	1892	29. k.gy.e.		szerb, orosz, román front <i>olasz fogság</i>	
72	László János	321	1892	61. k.gy.e. gépfegyver	örvezető	orosz, olasz	bronz <i>rokkant 50 %</i>
73	Nagy József	370	1892	4. k.h.e.	örvezető	orosz	K.cs.k. <i>rokkant 50 %</i>
74	Kelemen István	292	1892	29. k.gy.e. gépfegyver	szakasz- vezető	orosz front <i>orosz fogság</i>	bronz, K.cs.k.
75	Daradics István	308	1893	3. h.h.e. aknavető	tizedes	orosz, olasz front <i>orosz fogság</i>	
76	Király Péter	335	1893	7. h.gy.e. árkász	tizedes	olasz	kis ezüst, K.cs.k.
77	Nagy Márton	316	1893	tengerész	tizedes	Adria	
78	Bíró Ferenc	345	1894	9. k.gy.e.	tizedes	orosz	
79	Biszak Imre	346	1894	21. tüzér e.		orosz	K.cs.k.
80	Biszak Mátyás	431	1894	21. tüzér e.	tizedes	albán	kis ezüst, K.cs.k.
81	Fehér Benjamin	394	1894	7. h.gy.e.		orosz	<i>rokkant</i>
82	Gecző Márton	394	1894	29. k.gy.e.		orosz	<i>rokkant</i>
83	Katona Mihály	359	1894	21. tüzér e.	örvezető	olasz, orosz, román	bronz, K.cs.k.
84	Kemény Lajos	334	1894	9. osztrák e.	tizedes	orosz	kis ezüst, K.cs.k.

Sor-szám	A tűzharcos neve	Ház-szám	Szül. éve	Melyik ezrednél szolgált? (fegyvernem)	Rangja	Melyik fronton? Milyen fogságban?	Kitüntetései Rokkant-e?
85	Kerekes Samu	310	1894	2. vartüzér	őrvezető	olasz, orosz, román	kis ezüst, K.cs.k.
86	Miklós András	311	1894	7. h.gy.e. gépfegyver	őrvezető	orosz, olasz	bronz rokkant
87	Györfi Ferenc	246	1894	29. k.gy.e.	őrvezető	orosz front orosz fogság	bronz, K.cs.k.
88	Atyimár Márton	335	1895	7. h.gy.e.		orosz front orosz fogság	
89	Bíró Károly	297	1895				
90	Biszak Jakab	417	1895	6. tüzér e.		olasz front olasz fogság	bronz, K.cs.k.
91	Eröss Lajos	320	1895	7. h.gy.e.		orosz, olasz	K.cs.k.
92	Kelemen Márton	406	1895	2. k.gy.e. gépfegyver	tizedes	orosz, olasz	bronz, K.cs.k.
93	Kerekes Lajos	287	1895	2. k.gy.e.	tizedes	orosz	
94	Kovács Antal	419	1895	7. h.gy.e.		orosz	kis ezüst rokkant 50 %
95	Lőcsei Samu	335	1895	29. k.gy.e.		orosz, olasz front olasz fogság	bronz, K.cs.k.
96	Nagy András	419	1895	7. h.gy.e.	tizedes	orosz	K.cs.k.
97	Nagy Sándor	382	1895	2. k.gy.e.		orosz, olasz front olasz fogság	bronz, K.cs.k.
98	Varga Ferenc	374	1895	2. k.gy.e.	őrvezető	orosz, olasz front olasz fogság	
99	Varga Imre	345	1895	2. k.gy.e.		orosz	kis ezüst, K.cs.k.
100	Balog József	419	1896				
101	Balog Mihály	394	1896	20. tüzér e.		orosz, olasz	kis ezüst, K.cs.k.
102	Biszak Lajos	355	1896	29. k.gy.e. gépfegyver		orosz, olasz	kis ezüst, K.cs.k. rokkant
103	Daradics Mátyás		1896				
104	Geczó Pál	335	1896	4. h.gy.e.		orosz, olasz	nagy ezüst, K.cs.k. rokkant
105	Kelemen Lajos	103	1896	7. h.gy.e. gépfegyver	tizedes	orosz, román	kis ezüst rokkant 75 %
106	Lőcsei József	397	1896				
107	Miklós Márton	311	1896				
108	Varga Péter	337	1896	4. h.gy.e.	őrvezető	orosz	nagy ezüst rokkant 80 %
109	Varga József	249	1896	4. h.gy.e.		orosz, albán	
110	Balog Antal	387	1897	4. h.gy.e. telefonista		olasz front olasz fogság	bronz
111	Balog Péter	386	1897	4. h.gy.e.		olasz, orosz	kis ezüst, K.cs.k.
112	Biszak László	267	1897				
113	Király János	365	1897	3. h.gy.e. gépfegyver		orosz, olasz front olasz fogság	nagy ezüst, K.cs.k.
114	Önböli Péter	393	1897	3. h.gy.e.		orosz, román, olasz	K.cs.k.
115	Szatmári Mihály	338	1897	4. h.gy.e. telefonista		olasz front olasz fogság	bronz, K.cs.k.
116	Varga Bernát	406	1897	4. k.gy.e.		fronton nem volt	
117	Bíró Antal	327	1897	4. h.gy.e.		orosz	K.cs.k. rokkant 40 %
118	Ambrus István	426	1898	3. vadász e.		orosz	
119	Bíró József	257	1898	29. k.gy.e.		orosz, olasz	K.cs.k.
120	Biszak Ferenc	410	1898	29. k.gy.e.		orosz	bronz
121	Biszak Márton	383	1898	29. k.gy.e.		orosz, olasz	rokkant
122	Geczó Márton	395	1898	29. k.gy.e.		olasz	
123	Kelemen György	339	1898	7. h.gy.e.		orosz, román, olasz	K.cs.k.
124	Kerekes Antal	401	1898	29. k.gy.e.		orosz	bronz, K.cs.k.
125	Kurkó Ferenc	344	1898	29. k.gy.e.		orosz, olasz	kis ezüst, K.cs.k.
126	Bodnár Sándor		1899				
127	Kelemen Ferenc	391	1899	117. k.gy.e. tüzér		olasz	

Sor-szám	A tűzharcos neve	Ház-szám	Szül. éve	Melyik ezrednél szolgált? (fegyvernem)	Rangja	Melyik fronton? Milyen fogságban?	Kitüntetései Rokkant-e?
128	Székely Ferenc	409	1899	7. h.gy.e. gépfegyver		olasz	bronz, K.cs.k.
129	Varga Antal	406	1899				
130	Varga Gergely	368	1899	6-3 roham zászlóalj		orosz, olasz	
131	Varga József	237	1899	7. h.gy.e.	őrvezető		
132	Gecző Ferenc	394	1899	29. k.gy.e.			
133	Lecki József	305	1899	3. h.h.e.		olasz, orosz	
134	Csala Pál	293	1884	29. k.gy.e.		orosz, olasz, román	
135	Kovács Albert	351	1880	7. h.gy.e.		orosz front oroszfogság	
136	Eszlátyi Márton	354	1890	95. k.gy.e.	őrvezető	orosz front oroszfogság	kis ezüst, K.cs.k.
137	Kerekes András	275	1888	munka csoport		orosz	
138	Lőcsei Vilmos	380	1877	3. h.h.e.		orosz, olasz	
139	Lőcsei Márton	317/a	1884	29. k.gy.e.		olasz, svájci, osztrák hármashatár	

Hertelendyfalván, 1942. október 14-én

Tomka Károly
A DMKSz elnöke

Győrfi Balázs
alelnök

(Hertelendyfalvi református egyház irattára, 19/942.)

Dr DARÁNYI IGNÁC
FÖLDMIVELÉSÜGYI
M. KIR. MINISTER ÚR Ö NAGYMÉLTÓSÁGA
EMLÉKÉNEK
MINT E TEMPLOM FELÉPÍTETŐJÉNEK
ÖRÖK HÁLA JELÉÜL!
1902.

THOMKA KÁROLY
TELEPÍTŐLELKÉSZ
1829-1905
„EMLÉKEZZ, KI NÉPE VAGY!”
EMLÉKÉT HÁLÁVAL ŐRZIK A HERTELENDY
SZÉKELYEK.

(2003)

(A Hertelendyfalvi református templom emléktáblái)

Olvasói vélemény

A Székely füzetek 3. számában Bodor György egyik írása közé ékelve jelent meg Talpassy Tibor: „A föld gazdát cserél” című könyvének Bátaszékről szóló része. Ez az írás tele van olyan hazugságokkal, melyek sértőek a bátaszéki svábokra nézve, ezért helyeshítésre szorulnak.

A Nemzeti Bizottságban kb. 1/3 volt sváb, a Földigénylő Bizottságban viszont egy sváb sem volt, csak magyarok. A volksbundos lista megvolt, nem tüntette el senki. A népszámlálási kartotékok nem lettek megsemmisítve. Göbelt György nem kapott mentesítést. Talpassy 1945-ös írása szerint Szikla (Schanzenbacher) Tamásnak már volt menyje. A valóságban csak 1949-ben nősült meg a fia, de sem ő, sem — későbbi — felesége nem volt volksbundos. Bauer Orbánt nem mentesítették. Schwartz Ádámné lánya nem kapott selyemruhát Basch Ferencről. Mayer Nándor nem volt volksbundos.

1945-ben egyetlen bátaszéki sváb sem kapott házat vagy földet. A negyven helyi igénylő mind magyar volt.

Nem derül ki az írásból, hogy a székelyek milyen vagonokba és hova kerültek a svábok helyett? A valóság az, hogy vagonokba svábok kerültek 1945 januárjában, Őket a Szovjetunióba hurcolták kényszermunkára. Robotolni mentek a svábok, a beszolgáltatásból szintén nem maradtak ki.

A rendőrök mind magyarok voltak, sváb nem is lehetett.

Lakatos Józsefet a svábok nem bojkottálták. Azoknak, akiknek mindenét elvették, mi szükségük lett volna mérnökre?

Sajnos 55 évvel a könyv megjelenése után már nem lehet minden leírt eseményt tisztázni, de talán ennyi is elég annak bizonyítására, hogy a Talpassy által közöltek nagyon messze vannak a valóságtól. Értelmetlen volt ennek a bátaszéki svábságot bemocskoló irománynak megjegyzés, helyeshítés nélküli közlése. Figyelembe kellett volna venni, hogy ezáltal többek között ma is élő emberekről jelennek meg alaptalan rágalmak.

*Jordán Krisztián
Bátaszék*

Szerkesztői válasz

Öt évvel ezelőtt jelent meg a Székely füzetek 3. száma, nem sokkal később született meg a fenti írásos olvasói vélemény.

Öt éve vár a szerkesztő a nyilvános válaszra, melynek — sajnálatos módon — csak most jött el az ideje.

Öt év távlatából is nyugodt lelkiismerettel jelenthetem ki, hogy nem volt hiba leközölni Talpassy Tibor: „A föld gazdát cserél” című könyvének Bátaszékről szóló részét, amit mellesleg Jordán Krisztiántól kaptam meg korábban! Ha a fenti megjegyzéseket is mellékeli már akkor, természetesen azok is megjelentek volna a legutóbbi számban.

Nem a szerkesztőt kell hibáztatni, hanem Talpassy Tiborral kell vitába szállni! Ennek pedig ma már — a szerző halála miatt — csak egy módja lehetséges, ha valaki végre megírja a könyv tételes cáfolatát, úgy, ahogy ezt most Jordán Krisztián tette a Bátaszékről szóló fejezettel.

60 évvel az események után is lehet még élő szemtanúkat találni, de 100 év távlatában majd aligha.

Itt az ideje tehát, hogy valaki — például Jordán Krisztián — nekilásson ennek a munkának, s tisztába tegye a telepítés zavaros ügyeit!

*Rudolf László
Bátaszék*

Székely füzetek ISSN 1416-3543

Alapító, szerkesztő:
Rudolf László
7140 Bátaszék
Nyéki u. 26.
Telefon: (74) 493-163

Kiadja a
*Bukovinai Székelyek
Országos Szövetsége*
7150 Bonyhád
Dózsa Gy. u. 29.
Telefon: (74) 450-369
Felelős kiadó:
Potápi Árpád
elnök

Készült a
Kerényi Nyomdaipari Kft.
nyomdájában
7100 Szekszárd
Epreskert u. 3.
Telefon: (74) 413-501
Felelős vezető:
Kerényi Antal
ügyvezető igazgató